

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 9

בס"ד, ו' בטבת תשע"א

פתיחה לסוגית רבי חייא קמייתא – פתיחה לשבועת מודה במקצת

א. רבי חייא קמייתא

אנחנו עומדים בפתיחה של סוגייה מורכבת העוסקת ביסודות של חיוב שבועת מודה במקצת. סוגיית הגמרא היא עד ד. וכרוכה בעיון במימרת רבי חייא, במימרת רבה ובדיני מיגו שונים. נפתח במבוא קצר לשבועת מודה במקצת ולאחריה ניכנס לעובי הקורה בלימוד הסוגיה. כדי להבין כיצד שבועת מודה במקצת הגיעה למסכת בבא מציעא אני מציע לעיין בתחילת הסוגיה ג. "תני רבי חייא... וקתני ישבע".

ב. רקע כללי על שבועות הדיינין

1. רמב"ם הלכות טוען ונטען פ"א הלכות א-ג.
2. רמב"ם הלכות שבועות פ"א הלכות א-ג.

ג. המקור בתורה – "כי הוא זה"

1. שמות כ"ב, ו-יב.
2. מכילתא דר"י, מסכתא דנזיקין, פרשה טו, ד"ה ונקרב בעל הבית וד"ה אשר יאמר.
3. מכילתא דרשב"י לפסוקים ז-ח ד"ה טענו שור וחמור וד"ה שניהם שניהם; לפסוק י ד"ה שבועת ה'.
4. פירושי רש"י ורמב"ן לפסוק.

ד. עירוב פרשיות – למשמעות הבאת דיני טוען ונטען במסגרת דיני שומרים

1. ב"ק קו: "ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען... היינו שומר חנם" (קז:), וברש"י.
2. סנהדרין ב. בתחילת המשנה, ובגמ' ב: "אטו גזילות וחבלות... שלשה למה ל"י, וברש"י ד"ה אי קסבר.
3. ירושלמי שבועות פ"ו ה"א, ל"ו ע"ד, "ר"י אמר הטוען לחבירו... אתיא כחברוי דר"י".
4. ב"ק קז. תד"ה עירוב פרשיות.
5. רמב"ן לשבועות מב: ד"ה ולפי פירוש זה.
6. רמב"ם הלכות שכירות פ"ב ה"ח.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 9

בס"ד, ו' בטבת תשע"א

מכילתא דר' ישמעאל, מסכתא דנזיקין, פרשה טו-טז (עמ' 304-300), ע"פ כ"י אוקספורד
ונקרב בעל הבית - שומע אני ישאל באורים ותומים? ת"ל 'אשר ירשיעון אליים' - לא אמרתי אלא
אליים שהן מרשיעין.

5 ונקרב בעל הבית - בשבועה או בשבועה ושלא בשבועה? הרי את דן נא' כאן שליחות יד ונאמ' להלן
שליחות יד מה להלן שבועה אף כאן שבועה, מה להלן ביד אף כאן ביד, (או) מה כאן בבית דין אף להלן
בבית דין, מה כאן לצורכיו אף להלן לצורכיו, מה כאן על כל דבר פשע [אף להלן על כל דבר פשע].
אשר יאמר כי הוא זה - שזה או' זה הוא וזה או' אינו הוא; מיכן אמרו: עד שתהא הודייה ממין
הטענה.¹

10 ... ולקח בעליו ולא ישלם - [מכאן אמרו כל הנשבעין נשבעין ולא משלמין].²

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי כב, ז-ח (עמ' 202-201)
טענו שור וחמור ושה והודה באחד מהן הרי זה חייב שנא' 'על שור ועל כל אבידה אשר יאמר כי הוא
זה' 'ועל חמור ועל כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה' 'ועל שה (ועל חמור) ועל <כל> אבדה אשר יאמר כי
הוא זה'.

15 טענו בשור והודה בשה בשה והודה בשור פטור. מה ראית להביא את זה ולהוציא את זה? מביא אני
את זה שהודה במקצת טענה ומוציא אני את זה שלא הודה במקצת טענה.
שניהם שניהם לגזרה שוה מה שניהם האמ' להלן (שמ' כב י) שבועה אף כאן שבועה מה שניהם האמ'
להלן עד שתהא שם הודאה והודאה ממין הטענה אף כאן עד שתהא שם הודאה והודאה ממין הטענה.

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי כב, י (עמ' 205)
20 שבועת ייי תהיה וגומ' - אין אנו יודעין אי זה ישבע ויטול אי זה ישבע ויתן? ת"ל 'ולקח בעליו ולא
ישלם' - כיון שקיבלו בעלים שבועה הלז פטור מלשלם. יכול אף השכיר והנגזל והנחבל? ת"ל 'בין
שניהם' - פעמים שזה נשבע ופעמים שזה נשבע.
ומנין שכנגדו חשוד על השבועה הרי זה נשבע ונוטל? ת"ל 'בין שניהם' - פעמים שזה נשבע ופעמים שזה
נשבע.

¹ כך בכל כתבי היד. בדפוסים: 'במקצת הטענה'.
² חסר בכה"י.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 9

בס"ד, ו' בטבת תשע"א

25 מנין שכשם שהשבועה חלה על הנשבע כך שבועה חלה על המשביע? ת"ל 'שבועת ייי תהיה בין שניהם' לגזרה שוה - מה שניהם האמי' להלן עד שתהא שם הודאה והודאה ממין הטענה אף שניהן האמי' כן עד שתהא שם הודאה <והודאה> ממין הטענה.

רש"י שמות פרק כב פסוק ח

30 אשר יאמר כי הוא זה - לפי פשוטו אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אצלך. עד הדיינין יבא דבר שניהם ויחקרו את העדים, ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים, שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו ז"ל דרשו כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת לומר כך וכך אני חייב לך, והמותר נגב ממני :

רמב"ן שמות פרק כב פסוק ח

35 (ח) אשר יאמר כי הוא זה - כתב רש"י לפי פשוטו אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו והרי הוא אצלך. ורבותינו אמרו (ב"ק קו ב) כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת, כך וכך אני חייב והמותר נגב ממני. וזה הענין שכתבו הרב דברי יחידים הוא ואינו כהלכה, שהשומרים אינן צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת, ואפילו כשטוען טענת גנב בכל הפקדון חייב הוא לישבע שבועת השומרים. ועוד מתבאר בגמרא בראיות גמורות כי כשהוא כופר בעיקר הפקדון ואומר לא הפקדת אצלי, אם כופר בכל פטור, ואם מודה מקצת חייב שבועה, וזה לדברי הכל, ואף על פי שהרב אינו אומר כן בפירושו בגמרא (ב"ק קז. ד"ה מעיז) :

40 ואם כן נאמר כי הכתוב הזה לפי מדרש חכמים הוא בטוען לא הפקיד אצלי מעולם, שאם כפר בכל פטור ואם הודה במקצת וכפר במקצת חייב שבועה. ויאמר אם לא ימצא הגנב יקרב בעל הבית אל האלהים על כל טענת פשע שיטען עליו פשעת בשמירה, או אשר יאמר השומר כי הוא זה פקדון שבידי ולא הפקדת לי יותר, הנפקד אשר ירשיעון אותו האלהים ישלם שנים לרעהו. והנה שניהם ישלמו, אבל אין תשלומי השנים אלא בטוען טענת גנב, וטענת מודה במקצת נוהגת בכל התביעות ואפילו בהלואה וגזלה ושאר ענינים. ובאלה הדינין מקרא מועט והלכות מרובות, אין צורך לבאר מהם בכאן אלא בכדי ישוב המקראות :

תלמוד ירושלמי מסכת שבועות פרק ו דף לו טור ד /מ"ו

50 רבי יוחנן אמר הטוען לחבירו טענת גנב אינו חייב עד שיודה מקצת וכל חברוי פליגין עלוי מה מקיימין כל חברוי כי הוא זה בטוענו ממון אם בטוענו ממון בדא ישלם שנים לרעהו ועירווי פרשיות יש כאן א"ר זירא אינו חייב עד שיהא בכפירה שתי כסף חוץ מההודייה אתיא כחברוי דר' יוחנן

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 9

בס"ד, ו' בטבת תשע"א

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קו עמוד ב

ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: הטוען טענת גנב בפקדון, אינו חייב עד שיכפור במקצת ויודה במקצת;

מאי טעמא? דאמר קרא: +שמות כ"ב+ כי הוא זה. 55

ופליגא דר' חייא בר יוסף, דאמר ר' חייא בר יוסף: (קז עמוד א) עירוב פרשיות כתוב כאן, וכי כתיב +שמות כ"ב+ כי הוא זה - אמלוה הוא דכתיב.

ומאי שנא מלוה?

כדרבה, דאמר רבה:

מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע? 60

חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, והאי בכלי בעי דנכפריה, והאי דלא כפריה - משום דאין אדם מעיז פניו, ובכלי בעי דלודי ליה, והאי דכפר ליה במקצת - סבר: אי מודינא ליה בכליה תבע לי בכליה, אישתמיט לי מיהא השתא אדהו לי זוזי ופרענא, הלכך רמא רחמנא שבועה עילויה כי היכי דלודי ליה בכליה,

וגבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי, אבל גבי פקדון מעיז ומעיז. 65

תני רמי בר חמא: ארבעה שומרין (קז עמוד ב) צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת, ואלו הן: שומר חנם והשואל, נושא שכר והשוכר.

אמר רבא: מאי טעמא דרמי בר חמא?

שומר חנם, בהדיא כתיב ביה +שמות כ"ב+ כי הוא זה;

שומר שכר, יליף נתינה נתינה משומר חנם; 70

שואל, וכי ישאל - וי"ו מוסיף על ענין ראשון;

שוכר, אי למ"ד כשומר שכר - היינו שומר שכר, אי למ"ד כשומר חנם - היינו שומר חנם.

רש"י על הסוגיה

דאמר קרא כי הוא זה - היינו הודה במקצת ובפרשת טוען טענת גנב כתיב.

עירוב פרשיות - פסוק שהוא מפרשה אחרת נתערב בזו שאינו מקומו דהאי כי הוא זה באם כסף תלוה 75

הוה ליה למכתביה דהתם קאי דאילו בהך פרשתא דפקדון בלא הודאה במקצת מחייב.

ומאי שנא מלוה - דעקרינן לקרא מדוכתיה ומוקמינן ליה עלה.

כדרבה דאמר רבה - אין אדם מעיז פניו בפני זה שעושה לו טובה הלכך היכא דכפר הכל פטור משבועה דאי לאו קושטא בהדיא לא הוה מצי למכפר ביה והיכא דמודה מקצת בכליה בעי למכפריה והא דלא

כפריה משום דאין אדם מעיז. 80

אבל בפקדון - דאין כאן טובה.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 9

בס"ד, ו' בטבת תשע"א

- מעיו ומעיו - הלכך אפי' כפר בכוליה רמיא רחמנא שבועה עליה.
צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת - קודם שיתחייבו שבועה ואם נשבעו בלא כפירה והודאה אין שבועתו של ש"ח כלום ולא מחייבתו כפל ודרמי בר חמא פליג אדרבי חייה בר יוסף.
פרשה ראשונה - נאמרה בש"ח ושניה בשומר שכו.
שובר - פלוגתא דר"מ ורבי יהודה לעיל / בבא קמא / (דף נו:).
- 85
- רש"י מסכת סנהדרין דף ב עמוד ב ד"ה אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן
דאיכא למאן דאמר בהגוזל עצים (בבא קמא קז, א) שהפרשיות הכתובות באלה המשפטים מעורבות הן, שיש מקרא כתוב בפרשה זו שאינו יכול לעמוד בה, אלא מפרשה אחרת הוא, כגון אשר יאמר כי הוא זה (שמות כב) דילפינן מיניה: מודה במקצת הטענה - ישבע כו', שכתב בשומר חנם, לאו אשומר חנם קאי, דשומרין אף על פי שלא הודו במקצת חייבין לישבע, דהודאה מקצת הטענה אפרשת דאם כסף תלוה קאי (שם), דהתם הוא דבעינן הודאה במקצת, ואי לא מודה כלום, חזקה - אם טענת התובע אמת, לא היה יכול זה להעניז פניו נגדו ולומר: לא הלוייתני, הלכך אפילו שבועה לא בעי, אבל בפיקדון דליכא גמילות חסדים מעיז פניו וכופר הכל...
- 90
- תוספות מסכת בבא קמא דף קז עמוד א
עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה אמלוח הוא דכתיב - פי' בקונט' דפסוק זה דכי הוא זה מפרשה אחרת דבואם כסף תלוה את עמי הוה ליה למיכתב דהתם קאי דאי בהך פרשתא דפקדון בלא הודאה במקצת נמי מחייב וטעמא דעקרינן ליה מדוכתא כדמסיק ומ"ש מלוח כדרבה דאין אדם מעיז פניו לכן כופר הכל פטור אבל בפקדון שלא עשה לו טובה מעיז ומעיו הלכך אפי' כופר הכל חייב וקשה דבריש סנהדרין (דף ב: ושם) משמע דאפילו למ"ד עירוב פרשיות כתוב כאן לא עקרינן ליה לגמרי מפקדון לענין שלשה ומומחין ומיהו יש לדחות דלענין מודה מקצת דאיכא טעמא עקרינן ליה מפקדון לגמרי אבל לענין שלשה ומומחין דליכא טעמא קאי אתרוייהו אבל קשה דבפרק השואל (ב"מ דף צז:) גבי הא דמוקי מתניתין דהתם כשיש עסק שבועה ביניהם ומוקי רישא בתרתי וסיפא בתלת משמע דלא מחייב שבועה אלא א"כ יש חדא דקמודה והתם כרבי חייה בר יוסף מדקאמר בתר הכי ולרמי בר חמא אלמא דלא מחייב רבי חייה בר יוסף בלא הודאה מקצת אלמא לא עקר לגמרי כי הוא זה מפקדון ועוד דבכמה משניות משמע דלא מתחייב בפקדון אלא במודה מקצת כי ההיא דשבועות (דף מג.) דסלע הלוייתני עליו ושתיים היה שוה וכן ההיא דמנורה בת עשרה ליטרין (שם) וההיא דעשר גפנות טעונות מסרתי לך (שם דף מב:) ובהניזקין (גיטין דף נא. ושם) גבי שני כיסין קשורים מצאת לי דמחייבין מודה מקצת ופטרינן כופר הכל אע"ג שלא עשה לו שום טובה ובפרק שני דכתובות (דף יח. ושם) ובשבועות הדיינים (שבועות דף מב.) פטרינן מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס במגו דאי בעי כופר הכל
- 95
- 100
- 105
- 110

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא מציעא פרק ראשון – דף מספר 9

בס"ד, ו' בטבת תשע"א

משום דבבנו מעיז ולפירוש הקונטרס אדרבה כופר הכל ה"ל לחיובי התם וכן בפ"ק דב"מ (דף ד:):
בשמעתא דהילך גבי סלעין דנרין

ומפרש ר"ת דה"ק דכי כתיב כי הוא זה אמלוה נמי הוא דכתיב דבעינן הודאה בהדי שבועה דכפירה
והכי נמי בעינן הודאה בהדי שבועה דנאנסו אבל כפירה לא בעינן בההיא דנאנסו ובאותו ענין דקאי כי
115 הוא זה אמלוה קאי נמי אפקדון וכי היכי דמלוה מחייב אשתי פרות לחוד חדא דהודאה וחדא דכפירה
מחייב נמי אפקדון אשתי פרות חדא דהודאה וחדא דנאנסו אבל רבי חייא בר אבא ורמי בר חמא בעו
שלש פרות חדא דהודאה וחדא דכפירה וחדא דנאנסו דכי הוא זה אפקדון דוקא כתיב ולא אמלוה והא
דבעיא כפירה והודאה במלוה שמא במה מצינו ילפינן מפקדון אף על גב דלענין שלשה ומומחין לא
120 ילפינן מלוה מפקדון במסכת סנהדרין (דף ב: ושם) למאן דלית ליה עירוב פרשיות לענין מודה מקצת
מסתבר למילף טפי והוא הדין דבפקדון מחייב בכפירה והודאה לחוד בלא נאנסו אבל בנאנסו בלא כי
הוא זה לא מחייב דהכי משמע ליה פשטיה דקרא לאצרוכי כי הוא זה בהדי נאנסו ולא נאנסו בהדי כי
הוא זה אבל כופר הכל פטור לכ"ע בכל מקום אפילו במקום שיכול להעיז דגזירת הכתוב הוא כי הוא
זה דוקא ולא כופר הכל...

ונראה כפירוש ריב"א דמפרש כי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב והלכך בפקדון נמי לא מוקמינן
125 ליה אלא בטענה דשייכא במלוה דהיינו בכפירה והודאה אבל טענת נאנסו לא והכי קאמר מאי שנא
טענה דשייכא במלוה מטענת נאנסו ומסיק כדרבה וגבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי כלומר בטענה
השייכא במלוה כגון כפירה והודאה דאין מעיז פניו לכפור במידי דידיע בה חבריה אבל בפקדון כלומר
טענה השייכא בפקדון כגון נאנסו דלא ידע ביה חבריה מעיז ומעיז ומחייב בלא הודאה דאם כופר הכל
130 היה פטור במקצת נמי יפטר במגו דאי בעי כפר הכל ומיהו בטענות כפירה אפילו במקום שיכול להעיז
פטור דגזירת הכתוב היא...

חידושי הרמב"ן מסכת שבועות דף מב עמוד ב

ולפי פ"י זה הא דאמרינן בפ' הגוזל עצים ומאי שנא מלוה פ"י שפטרה תורה כופר בכל וחייבה מודה
מקצת, כדרבה, לאו למימרא דרבה אמר מפני מה אמרה תורה כופר בכל פטור אלא לומר גבי מלוה
135 איכא לאפלוגי בין כופר בכל למודה מקצת כדרבה, אבל בפקדון מעיז ומעיז ואם נאמר שכופר בכל
פטור על כרחינו אף מודה מקצת פטור דמשיב אבדה הוא, הילכך בין מודה מקצת בין כופר בכל חייבה
תורה, ולא מפרש טעמא, ואיפשר שהוא משום דזימנין דאמר בדדמי כדאמרינן התם (ב"מ צ"ג ב')
ידעת ביה בבר אחתך דמצי לעבורי חדא חדא, דכיון דטריד לא דייק לנטורי נטירותא מעליתא,
כדבעינא למימר קמן.

140